

stoje kao perspektive Crkve za ovo treće tisućljeće, napose u svijetu digitalne globalizacije i sekularizma, nezaustavljivog tehnološkog i kibernetičkog razvoja, u kojem Crkva više ne može i ne smije stati na put prije Koncila, nego se treba očitovati kao svjetska Crkva koja je prisutna sa svojom porukom evanđelja u svakom vremenu, i time svjedočiti

svoju blizinu i prisutnost s čitavim ljudskim rodom (279–285).

Od 301. do 302. stranice nalazi se popis kratica Kasperovih sabranih djela, od 302. do 319. stranice kronološki popis primarne literature, dok se od 319. do 327. stranice nalazi popis sekundarne literature.

Tomislav Smiljanić

Marijan VUGDELIJA, *Psalmi: 1 – 24. Njihovo porijeklo i značenje*, Biblioteka »Službe Božje« 72, Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja – Služba Božja, Split, 2020., 648 str.

Ova se recenzija sastoji od triju dijelova. U prvom dijelu navedene su informacije o piscu knjige, odnosno o autorovu znanstvenom opusu. U drugom dijelu donesen je opis glavnih dijelova najnovije knjige prof. M. Vugdelije. U trećem dijelu izrečeno je vrednovanje nekih konkretnih obilježja ove knjige. Na kraju je donesen zaključni sud o knjizi.

1. O piscu knjige

Dr. sc. Marijan Vugdelija poznat je i istaknut hrvatski bibličar. Punih 35 godina predavao je biblijske znanosti, počevši od 1981. godine na Franjevačkoj visokoj bogosloviji u Makarskoj pa do 2016. godine, kada je otišao u mirovinu kao redoviti profesor Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Splitu.

Objavio je deset knjiga: *Pastoralni aspekti Besjede u prisposodobama (Mt 13,1-52)* (1985.); *Božje zapovijedi: putokaz autentič-*

nog življenja i danas?! (1989.); Patnja i bol u svjetlu Biblije i ljudskog iskustva (1993.); Čovjek i njegovo dostojanstvo u svjetlu Biblije i kršćanske teologije. Biblijsko-teološka antropologija (2000.); Politička ili društvena dimenzija biblijske vjere (2005.); Očenaš – Molitva Gospodnja (Mt 6,9-13) (2007.); Put sreće: Isusova blaženstva (Mt 5,1-16) (2011.); Isusov Govor na gori: Put istinskoga očovječenja (Mt 5,17 – 7,29) (2014.); Gramatika hebrejskoga biblijskog jezika (2016.); Psalmi: 1 – 24. Njihovo porijeklo i značenje (2020.).

Priredio je dva zbornika. Objavio je pedeset i četiri (54) opsežne znanstvene studije i članke. Napisao je dvadeset devet (29) kraćih stručnih radova. Sudjelovao je na dvadesetak znanstvenih skupova, pretežito s međunarodnim predznakom. U tuzemstvu i inozemstvu održao je mnoga stručna predavanja o biblijskim temama.

2. Sadržaj knjige

Najnovija knjiga profesora M. Vugdeline *Psalmi: 1 – 24. Njihovo porijeklo i značenje* sadrži sljedeće dijelove: *Predgovor* (7–33); *I. Uvodni dio* (35–124); *II. Pojedinačno tumačenje psalama* (125–616); *Pogovor* (617–618); *Bibliografija* (619–640); *Skraceniце / kratice* (640); *Sadržaj* (641–648).

Iz pregleda glavnih dijelova proizlazi da je težište ove knjige na uvodnim dijelovima, koji se proteže na 89 stranica i na pojedinačnom tumačenju psalama, što se proteže na 491 stranici.

Predgovor (7–33) je artikuliran u tri naslova: 1. *Trajna aktualnost i neprolazna vrijednost Knjige psalama* (7–16); 2. *Molitva: čovjekova životna potreba i najviša aktivnost* (16–27); 3. *Temeljne smjernice za ispravno čitanje i tumačenje psalama* (27–33).

Predgovor je zapravo teološki i duhovni uvod u psalme i Psaltir kao izraz čovjekova molitvenog stava pred Bogom. Izuzetnost i jedinstvenost psalama kao molitava autor potkrepljuje tvrdnjama učiteljstva Crkve, židovskih rabina, ranokršćanskih pisaca, srednjovjekovnih i novijih teologa, filozofa, pjesnika i političara.

I. Uvodni dio (35–124) sadrži sedamnaest podnaslova: 1. *Ime knjige: 'Tehillim' i 'Psalmi'* (35–36); 2. *Brojenje Psalama i njihov redoslijed u Psaltiru* (36–37); 3. *Nastanak i prenošenje pojedinačnih psalama* (37–39); 4. *Proces formiranja zbirke psalama i njihovo sastavljanje u kanonsku Knjigu psalama* (39–42); 5. *Petodijelna razdoba psaltira* (42–51); 6. *Psalmi i hramski kult* (51–58); 7. *Kronologija psalama* (58–60); 8.

'Prečitavanja' psalama (60–61); 9. *Promatranje psalma kao individualnoga umjetničkog djela i kanonsko čitanje psalama* (62–63); 10. *Naslovi ili natpisi na početku psalama* (63–67); 11. *Naslovi s vlastitim imenima: Porijeklo i autorstvo psalama* (67–74); 12. *Različiti 'tipovi' psalama: Klasifikacija po književnoj vrsti i sadržaju* (74–104); 13. *Parallele na psalme i njihove formulacije u drugim knjigama Biblije i u drugim židovskim nekanonskim spisima* (105–106); 14. *Slikoviti jezik psalama* (106–107); 15. *Pjesnički oblik psalama* (107–115); 16. *Izvanjski utjecaji na Psaltir: Mezopotamija, Egipat, Ugarit (Ras Šamra)* (115–121); 17. *Tekst i stari prijevodi Psaltira* (121–124).

Neki od ovih podnaslova artikulirani su u dodatne podnaslove. Tako, primjerice, naslovi br. 10, br. 15, br. 16 i br. 17 sadrže svaki po tri dodatna podnaslova. Naslov br. 12 izložen je u čak dodatnih jedanaest podnaslova u kojima su opisani »tipovi« psalama, odnosno njihova klasifikacija po književnoj vrsti i sadržaju.

Taj je dio knjige vrlo detaljan i iscrpan uvod u cijelu Knjigu Psalama i stoga je čak mogao biti tiskan kao zaseban svezak, odvojen od parcijalnog komentara Psalama 1 – 24, odnosno kao zajednički uvod u sve susljedne parcijalne komentare Knjige Psalama koje autor priprema objaviti.

II. Pojedinačno tumačenje psalama (125–616) zauzima više od tri četvrtine knjige (76%), odnosno tumačenju pojedinih psalama posvećeno je 491 stranica od ukupno 648 stranica ove knjige.

Svaki od 24 psalma autor obrađuje kroz prizmu triju istih naslova: A. Uvodne opaske; B. Tumačenje teksta; C. Zaključne misli.

Uvodne opaske za svaki od 24 psalma sadrže dva podnaslova. Prvi podnaslov glasi »Prijevod«, a drugi podnaslov glasi »Povijesne i literarne opaske«. Jedino su za Psalam 1 te uvodne opaske proširene dodatnim podnaslovima u kojima je obrađena kontekstualna funkcija toga psalma i Psalma 2.

Tumačenju teksta posvećeno je najviše prostora prilikom obrade pojedinih psalama. Tumačenje teksta slijedi strukturu utemeljenu na književnoj vrsti i sadržaju dotičnog psalma. Ta struktura je vrlo često artikulirana u tri dijela (Ps 1; 3; 4; 6; 8; 12; 13; 14; 24). Postoje strukture sastavljene od još većeg broja dijelova, kao što su, primjerice, strukture od četiri dijelova (Ps 10; 16), ili od pet dijelova (Ps 2; 5; 7) ili strukture od šest dijelova (Ps 9; 17). Postoje, međutim, i strukture od samo dva dijela (Ps 11; 15; 20; 21; 23).

Tri psalma imaju dvije odvojene strukture. Tako u Ps 18 prva struktura je šestodijelna (18,2-21: *individualna pjesma*), a druga je trodijelna (18,32-51: *kraljevska pjesma*). U Ps 19 dvodijelna je i prva struktura (19,1-7: *nebesa pripovijedaju slavu Božju*) i druga struktura (19,8-15: *čudesnost Božjega zakona*). U Ps 22 prva struktura je trodijelna (22,1-22: *vapaj nevoljnika*), a druga je dvodijelna (22,23-32: *zahvaljivanje Bogu*).

Na kraju prikaza i tumačenja svakog psalma, pod naslovom C. Zaključ-

ne misli, sažeto su na nekoliko stranica izloženi teološka poruka i egzistencijalno značenje dotičnog psalma.

Najopsežnije je izložen Ps 22. Opisu toga psalma posvećeno je 45 stranica (531–576). Na drugom mjestu po opsežnosti je Ps 1, kojem je posvećena 38 stranica (125–163), zatim Ps 18, kojem je posvećeno 29 stranica (446–475); Ps 19 posvećeno je 27 stranica (475–502). Po 23 stranice posvećene su Ps 9 (276–299) i Ps 16 (406–429). Između 15 i 22 stranice posvećene su sljedećim psalmima: Ps 2 (22 str.: 163–185); Ps 4 (15 str.: 197–212); Ps 6 (16 str.: 225–241); Ps 8 (21 str.: 255–276); Ps 10 (15 str.: 299–314); Ps 11 (17 str.: 315–332); Ps 12 (19 str.: 332–351); Ps 13 (17 str.: 351–368) Ps 14 (20 str.: 368–388); Ps 15 (17 str.: 398–406); Ps 17 (16 str.: 429–445); Ps 21 (18 str.: 513–531); Ps 23 (21 str.: 576–597); Ps 24 (16 str.: 597–613). Najkraći je prikaz Ps 20 (11 stranica: 502–513), zatim Ps 3 (12 str.: 185–197), Ps 5 (13 str.: 212–225); Ps 7 (14 str.: 241–255).

Pogovor (617–618) informira čitatelja da je ova knjiga nastala kao plod trogodišnjeg rada, a nakon što je pisac knjige punih 35 godina predavao neprekinuto biblijske znanosti i nakon što je 2016. godine kao redoviti profesor splitskog KBF-a u trajnom zvanju otišao u mirovinu.

U Pogovoru pisac daje korisne upute kako čitati ovu knjigu i preporuča »svakom čitatelju u čije ruke dospije ova knjiga, da prije nego prijeđe na čitanje tumačenja pojedinih psalama prije toga pročita tri točke Predgovora ovojga komentara«, jer je to »od velike kori-

sti za čitanje daljnjih stranica ovoga opsežnog djela i za njegovo dublje razumijevanje« (618).

Bibliografija (619–640) na kraju knjige sadrži 445 bibliografskih jedinica, od kojih je 228 na engleskom jeziku, 135 na njemačkom, 31 na francuskom, 22 na hrvatskom, 19 na talijanskom, 5 na portugalskom i 5 na španjolskom jeziku. Riječ je o novijim i najnovijim publikacijama o Knjizi Psalama, uključivo s 2016. godinom. Jedna citirana publikacija je iz 2020. godine.

Među citiranom literaturom nalaze se prvorazredni komentari Knjige Psalama, zatim brojne monografske studije i egzegetsko-teološki članci o pojedinačnim psalmima ili o pojedinim redcima unutar pojedinih psalama.

Knjiga sadrži tisuću devet stotina sedamdeset i devet (1979) bilježaka.

3. Vrednovanje

Odlika je ove knjiga prof. dr. sc. Marijana Vugdelića da u prvom glavnom dijelu (38–146: *I. Uvodni dio*) temeljito i detaljno obrađuje brojna uvodna pitanja vezana uz psalme i uz Knjigu Psalama općenito. Taj je uvodni dio najopsežniji i najtemeljitiji uvod u psalme općenito na hrvatskom jeziku.

Autor više puta i na više načina jasno daje do znanja da je specifičnost molitvenih izričaja psalama utemeljena na specifičnosti njihova poetskog jezika, koji je jezgrovit i slikovit i ritmičan te stoga čini molitvu izrečenu tim jezikom snažnom, dojmljivom i uzvišenom.

Dodatna je odlika ove knjige da u drugom glavnom dijelu (125–616: *II. Pojedinačno tumačenje psalama*) donosi stručan i iscrpan komentar prvih dvadeset četiriju psalama iz Knjige Psalama. Riječ je o najiscrpnijem tumačenju Psalama 1 – 24 na hrvatskom jeziku.

Autor M. Vugdelića je svoje više-desetljetno stručno znanje i bogato iskustvo stečeno proučavanjem Biblije ugradio u ovo tumačenje Knjige Psalama.

Komentari i istraživanja Knjige Psalama, koji su proteklih nekoliko desetljeća objavljivani na velikim svjetskim jezicima, sada su dostupni i na hrvatskom jeziku zahvaljujući ovoj knjizi prof. Vugdelića. Naime dr. Vugdelića pročitao je brojne publikacije o Knjizi Psalama i – sukladno znanstvenim pravilima provjerljivog citiranja i konzultiranja – preuzeo je najbolje iz tih publikacija i učinio je to sada dostupnim i na hrvatskom jeziku u komentaru Psalama 1 – 24.

Dodatna je vrijednost i originalnost ove knjige sadržana u činjenici da autor donosi vlastiti prijevod svakog od 24 psalma koji komentira. Taj prijevod, prema riječima prof. Vugdelića, »nastoji ostati vjeran hebrejskom tekstu dok zadržava poetsku segmentaciju« (126). Riječ je, dakle, o hrvatskom prijevodu koji pomaže čitatelju približiti se hebrejskom poetskom izričaju.

U odnosu na najrašireniji hrvatski prijevod Knjige Psalama (Filibert Gass), ovaj Vugdelićin prijevod Psalama 1 – 24 inovativan je na leksičkoj razini i na ra-

zini sintakse. Naime, dr. Vugdelija često prevodi hebrejske riječi novim, nijansiranim hrvatskim riječima i taj Vugdelijin prijevod često unosi novi ritam u iskazni slijed.

Autorovo kreativno prevođenje dolazi do izražaja i u drukčijoj preraspodjeli nekih tzv. graničnih izričaja. Tako, primjerice, moliteljevo zazivanje »Jahve«, koje se tradicionalno nalazi na početku četvrtog retka u petom psalmu (Ps 5,4), prof. Vugdelija stavlja na završetak prethodnog retka, tj. na kraj trećeg retka (Ps 5,3; str. 213). Ta mala izmjena čini snažnijim i očitijim sinonimni paralelizam i u trećem i četvrtom retku.

Iako ova knjiga velikim dijelom stručno i znanstveno tumači hebrejski jezik psalama, autor uspijeva i taj dio knjige približiti širem krugu čitatelja. Naime, pri tumačenju hebrejskog teksta psalama dr. Vugdelija navodi ključ-

ne hebrejske riječi i izričaje najčešće u transkribiranom obliku i na taj način ih približava širem krugu čitatelja, dok istodobno ostaje vjeran hebrejskom izvorniku.

*

Knjiga Marijana Vugdelije pod nazivom *Psalmi: 1 – 24. Njihovo porijeklo i značenje* istinsko je obogaćenje biblijske literature na hrvatskom jeziku. U narednim desetljećima knjiga dr. Marijana Vugdelije zacijelo će biti nezaobilazno i dragocjeno referencijalno djelo za svako ozbiljnije istraživanje psalama i Psaltira.

Autoru čestitam na knjizi, koja sadrži obilje egzegetsko-teoloških informacija i duhovno poticajnih razmišljanja, a čitateljima ovu knjigu prof. Marijana Vugdelije preporučam kao korisno pomagalo za bolje upoznavanje neiscrpno bogate poruke Knjige Psalama.

Anto Popović